Alzheimeri tõve diagnostika

Ülla Linnamägi

TÜK ja TÜ närvikliinik

Dementsussündroomi mitu palet

- Neurodegenratiivsed
  - Alzheimeri tõbi
  - Frontotemporaalne
  - Lewy kehakeste
  - Atüüpilised parkinsonistlikud jne
- Sekundaarsed
  - Vaskulaarsed
  - Metaboolsed
  - Autoimmuunsed
  - Põletikulised
  - Toksilised jne

Kirurgiliselt ravitavad

Dementsuse diagnoosimine

Dementsuse põhisümptomite hindamine:
amneesia, afaasia, apraksia, agnoosia

Dementsussündroomi kriteeriumid täidetud
Välistada ravitavad dementsused

Täpne diagnoos diagnoosikriteeriumide alusel.
nt Alzheimeri tõbi jne

Sümptomite kaks palet

Kognitiivsed häired

- Amneesia (mäluhäire)
- Afaasia (keel ja kõnekasutus)
- Apraksia (tegutsemisoskus)
- Agnoosia (äratundmine)
- Ruumitaju (eksimine)

Käitumishäired

- Agiteeritus
- Apaatsus
- Eufooria

Psüühikahäired

- Hallutsonatsioonid
- Luulud

Uuendatud diagnoosikriteeriumid

Alzheimer's & Dementia 7 (2011) 263–269

The diagnosis of dementia due to Alzheimer's disease: Recommendations from the National Institute on Aging-Alzheimer's Association workgroups on diagnostic guidelines for Alzheimer's disease

Guy M. McKhann[a,b,*], David S. Knopman[c], Howard Chertkow[d,e], Bradley T. Hyman[f],

- Dementsuse diagnoosimise kriteeriumid
- Alzheimeri tõve diagnoosikriteeriumid

Dementsussündroomi saab diagnoosida, kui on kognitiivsed või neuropühhiaatrilised sümptomid, mis

1. Häirivad hakkamasaamist tööl või tavategevustes ja …
2. Ilmneb tagasilangus võrreldes varasema tegutsemisoskuse ja hakkamasaamisega
3. See ei ole seletatav deliiriumi või raske psühhiaatrilise haigusega
4. Kognitiivne häire on sedastatud ja diagnoositud kombineeritud meetodil
   - anamneesi võtmine nii patsiendilt kui hästi informeeritud lähedaselt
   - objektiivne kognitiivne hindamine kas vaimse seisundi hindamise skriiningtestide abil või neuropsühholoogilisel uuringul

Neuropsühholoogiline testimine on vajalik juhtudel, kui skriiningtestid ei ole piisavad usaldusväärseks diagnoosiks

Tõenäoline Alzheimeri tõbi

Täidetud on dementsuse diagnoosikriteeriumid ja lisaks järgnevad iseloomulikud tunnused:

A. **Märkamatu algus**. Kuude-aastate jooksul aeglaselt süvenevad sümptomid (mitte tundide-päevadega)

B. Anamneesis selgelt väljajoonistuv kognitsiooni **halvenemine** kas jälgimise või lähedase ütluse alusel

C. Milline on anamneesi ja uuringute alusel esimene ja kõige **ilmsem kognitiivne defitsiit**. Jaotatakse:

- Amnestiline
- Mitteamnestiline

Anamnees

- Dementsussündroomi kahtluse korral koguge põhjalik anamnees nii patsienti kui ka tema hooldajat/lähedasi küsitledes.

Näidisintervjuu. Kas ta …

- … kordab pidevalt sama küsimust?
- … on eksinud tuttavas või võõras kohas
- … on raskusi keerulisemate tegevustega
- … oskab kasutada kodust tehnikat
- … saab hakkama riidesse panemisega
- … tunneb lähedased ära?
- … tunneb ära asjad, mis on vaateväljas?

Näidisintervjuu. Kas ta …

- … on rahutu, nt
  - kõnnib sihitult edasi-tagasi
  - pakib põhjendamatult asju
  - tõstab riiuleid tühjaks
  - tahab pidevalt kuhugi minema hakata
  - peidab asju
- … on agressiivne?
- … näeb asju mida tegelikult ei ole?
- … on põhjendamatult
  - ärev
  - heatujuline
  - apaatne ükskõikne?
- … isu ja toidueelistused on muutunud?
- … hügieeniharjumused on muutunud?

Läbivaatus

- Üld- ja neuroloogiline läbivaatus ning esmane psühhiaatriline hindamine, et välistada kognitsioonihäiret põhjustavad muud haigused.

Vaimse seisundi lühiuuring

Kõiki kognitsioonihäire kahtlusega patsientidele sõeltest MMSE *(Mini-mental-state-examination)*

JOURNAL OF psychiatric research

1975; 12: 189–198

Res., 1975, Vol. 12, pp. 189–198. Pergamon Press. Printed in Great Britain.

"MINI-MENTAL STATE"

A PRACTICAL METHOD FOR GRADING THE COGNITIVE STATE OF PATIENTS FOR THE CLINICIAN*

MARSHAL F. FOLSTEIN, SUSAN E. FOLSTEIN
and
PAUL R. MCHUGH

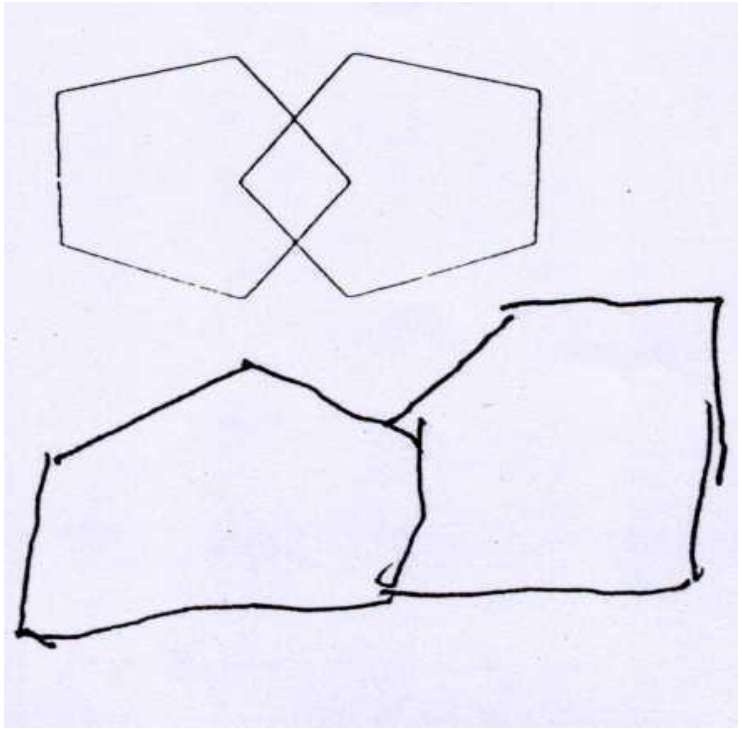
Orientatsioon ajas ja ruumis

- Mis aasta
- Mis aastaaeg
- Mis kuu
- Mis kuupäev
- Mis nädalapäev

- Mis riik
- Mis linn
- Mis maakond
- Mis koht
- Mitmes korrus

- 3 sõna kordamine ja meeldejätmine
- 5 järjestikust lahutustehet 7 kaupa (või sõna tagurpidi täht-tähelt veerimine)
- 3 sõna meeldetuletamine
- 2 objekti nimetamine
- Lause järelekordamine
- 3-osalise korralduse täitmine
- Lause lugemine ja loetust arusaamine
- Lause kirjutamine

Kujundi kopeerimine

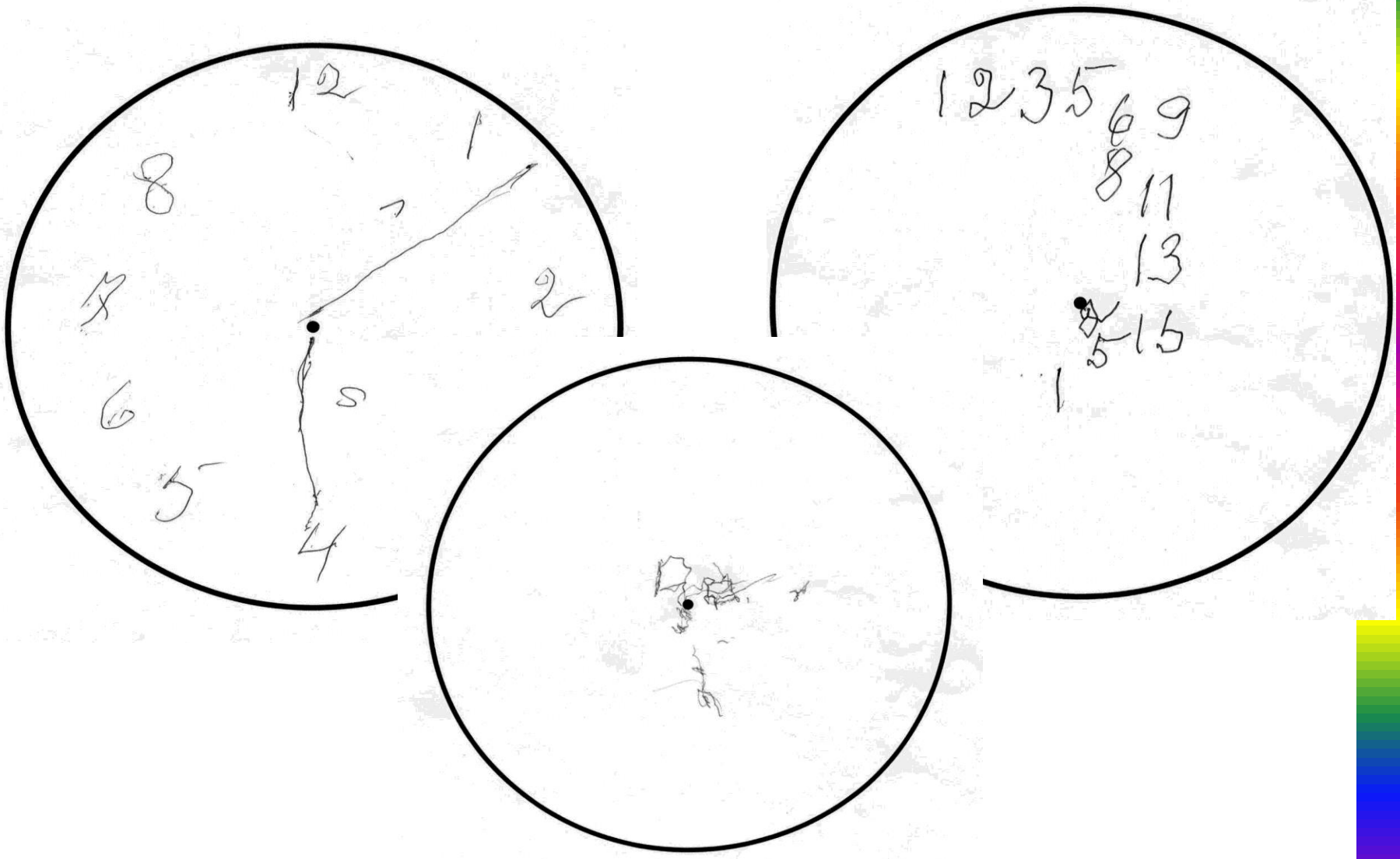

MMSE punktid dementsuse diagnoosimisel

Kohaldatud Folstein et al. ja Mungas et al. järgi (83, 84)

MMSE skoor	Dementsuse raskusaste	Toimetulek
25-30	Küsitav	Normaalne, võib olla ka tagasilangus
20-24	Kerge	Oluline tagasilangus. Võib vajada järelevalvet ja abi
10-19	Mõõdukas	Selgelt vähenenud, Võib vajada ööpäevaringset järelevalvet
0-9	Raske	Vajab igakülgset abi, ööpäevaringset järelevalvet

Kellatest: planeerimine, apraksia, ruumitaju ….

Neuropsühholoogiline uuring

- Kerge, küsitava või varase algusega dementsusega patsientidele on soovitatav teha neuropsühholoogiline uuring.

Neuropsühholoogiline uuring

- Kõrge kompensatsioonivõimega isikutel kognitiivse seisundi hindamiseks
- Depressiooni ja ärevushäirega kaasneva mäluhäire eristamiseks dementsusest
- Algseisundi fikseerimine progresseerumise hindamiseks
- Enne kognitiivseid funktsioone mõjutavat ravi, hindamaks tulemuslikkust

Alzheimeri tõve amnestiline subsündroom

- Kõige sagedasem subsündroom.
- Esinema peab häire uue info õppimises/meeldejätmises ja äsjaõpitu meeldetuletamises.
- Peavad olema tõendid veel vähemalt ühe kognitiivse häire kohta (dementsussümdroomi definitsioonist)

Mitteamnestilised subsündroomid

1. Kõnehäirega:
   - Kõige väljendunum sümptom on sõnaleidmisraskus

2. Nägemis-ruumitaju häirega:
   - Kõige väljendunumad sümptomid on
     - ruumitajuhäire,
     - objektide agnoosia,
     - nägude äratundmishäire
     - Simultanagnoosia
     - Aleksia

3. Täidesaatvate funktsioonide häirega:
   - Kõige väljendunumad sümptomid
     - on arutlusoskuse häire
     - otsustusvõimetus
     - raskused probleemidele lahenduste leidmisel

Neurovisualiseerivad uuringud

- Kõigile kognitsioonihäirega patsientidele tehke diferentsiaaldiagnostikaks KT- või MRT-uuring.
- Vastunäidustuste puudumisel eelistage MRT-uuringut KT-uuringule.
- Tüüpilise kulu ja progresseerumiskiirusega Alzheimeri tõvega patsientidele ärge tehke korduvaid visualiseerivaid uuringuid.

MRT ja KT

- Hipokampuse atroofia
- Liikvoriruumi külgvatsakeste temporaalsarvede laienemine
- Kortikaalne ajuatroofia
- Periventrikulaarse valgeaine muutused

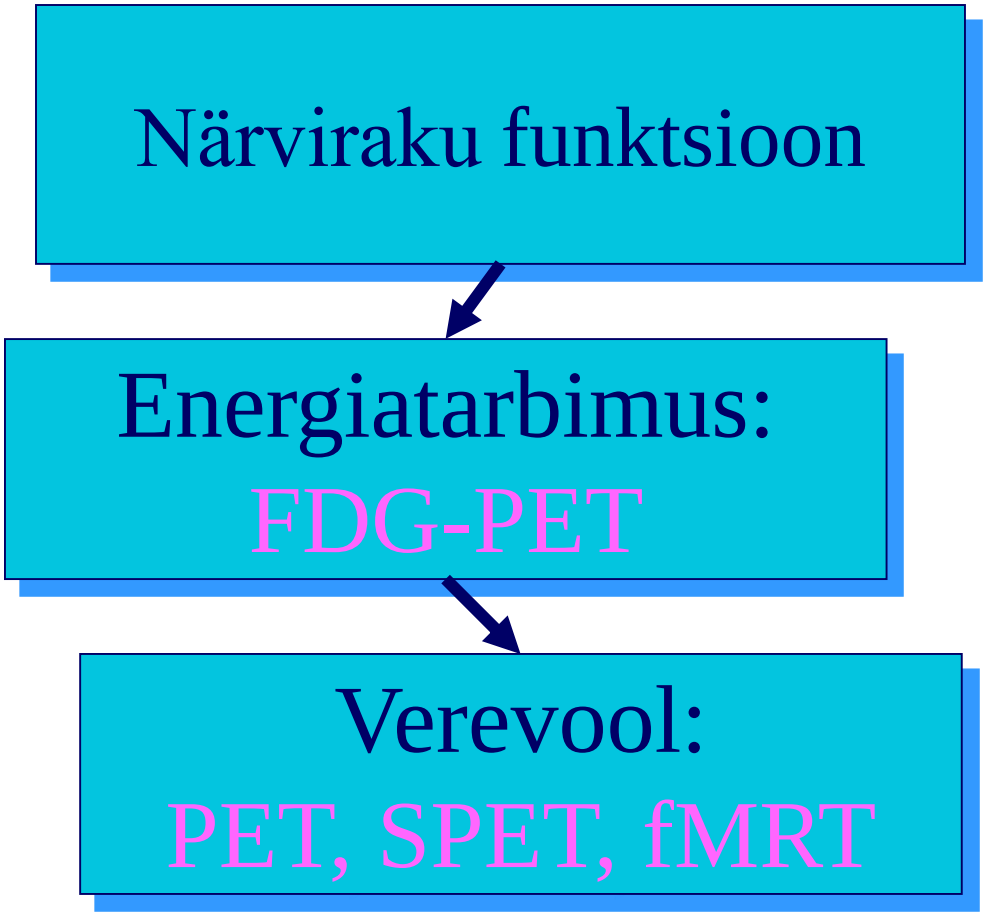
Visualiseerivad lisauuringud

- Tüüpilise Alzheimeri tõvega patsientidele ei ole soovitatav teha funktsionaalseid ega molekulaarseid visualiseerivaid uuringuid.
- Atüüpilise kuluga Alzheimeri tõve patsientidele tehke diferentsiaaldiagnostilisel eesmärgil FDG-PET-uuring või SPET-perfusiooniuuring.

Visualiseerivad lisauuringud

- Aju funktsionaalne kuvamine (FDG-PET, SPET) võib olla vajalik neil kognitiivse häirega patsientidel, kel esineb kaasuvalt raske psühhiaatriline häire või kellel on kognitsiooni testimine raskendatud.
- Atüüpilise kuluga Alzheimeri tõvega patsientidele on lisauuringuna soovitatav teha amüloidvalgu visualiseerimine.

Ajufunktsiooni lokaalsete muutuste visualiseerimine

Diagnostika algoritm

